

TIJDSCRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

17^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1909

De Boogschutterij van St. SEBASTIAAN's-Doelen te Alkmaar.

Alkmaar bezat voormaals 2 schutterijen, de oude met St. JORIS, de jonge met St. SEBASTIAAN tot patroon. Zij hadden hare altaren in de parochiekerk en hare van torentjes voorziene doelhuizen, voor de oude in 1509, voor de jonge in 1561 gebouwd, achter welke aan dezelfde straat staande gebouwen ruime velden lagen. Tijdens de Republiek bestond de oude schutterij uit de oranje en blauwe, de jonge uit de witte en groene vendels. In de eerste helft der 17^e. eeuw zorgden de officieren er voor, zich in groepen te doen portretteeren en dus hunne vergaderplaatsen te versieren. Deze „schuttersstukken” werden in 1784 overgebracht naar het stadshuis en opgehangen in een voor den burger-schutters-krijgsraad bestemde zaal, waarvan de naam Prinsenzaal ('t was in den patriottentijd) in dien van Krijgszaal veranderd werd. Tengevolge der sedert 1795 gebeurde reorganisatiën werden in Juni 1799 vele andere mobilia der gewezen schutterijen deels naar het stadshuis, deels naar het stads-erf overgebracht, en met het begin van 1806 hield het gebruik van den Ouden Doelen voor de gewapende burgermacht geheel op, zoodat alleen de Nieuwe Doelen voor het vervolg zetel der schutterij bleef. Aldaar bleven ook bewaard een dozijn zijden vaandels, de ebbenhouten met paarlemoer ingelegde en met zilver beslagen provooststaven van 1629, houten trommels van 1664, gegraveerde koperen trommels en pijpbusen in 1784 door het Collegium Medico-Pharmaceuticum geschonken, ongeveer 70 hellebaarden van hetzelfde jaar, 4 harnassen met ring-

kragen en 3 stormkappen, 2 groote zilveren borstversieringen van 1787, een dito voor den tamboer-majoor in 1785 ver-eerd door het goud- en zilversmidsgilde en de houtcliché's van de emblemata der beide schutterijen.

In December 1824 werd hier ter stede eene handboog-schutterij opgericht met den Nieuwen Doelen als plaats van samenkomst. Des Zaterdags-namiddags kwam men bijeen om naar den vogel te schieten, waartoe op het Doelen-veld een hooge, oranje wit en groen geverfde, voor de helft strijkbare mast was opgericht en verder bleef men den avond gezellig te zamen. De liefhebbers oefenden zich ook wel op andere tijden, maar hadden dan de boutrapers te bestellen en voor hunne rekening. Eerlang werd ook een baan ge-maakt voor het schieten naar de schijf. St. SEBASTIAANS-dag, 20 Januari, werd jaarlijks gevierd met een souper, ook wel eens met een bal, en in den zomer had het prijsschieten plaats om zilveren eere-teekens en den rang van schutter-koning voor één jaar, na plechtigen ommegang van het veld. Het gezelschap werd een van de aanzienlijkste der stad, en den 3^{en}. Augustus 1842 verstrekte het Koning WILLEM II bij diens bezoek aan Alkmaar tot eere-wacht, waarvoor, terwijl verscheidene leden dien dag in andere functiën moesten optreden, nog 41 beschikbaar bleven.

Gedurende de eerste 25 jaren waren de voornaamste bestuurders van het gezelschap tevens de eerste officieren der d.d. schutterij. Dit bracht teweeg, dat men bij de feest-vingen en prijskampen een ruim gebruik maakte van de ter doelen aanwezige voorwerpen, en de bewijzen van lid-maatschap deed prijken met de oude prent ; met het gevolg dat men, vooral de jongere leden, dit alles ging beschouwen als behoorende aan de boogschutterij en deze zelve als de erfgename der oude schutterij van St. SEBASTIAAN 1) ; dat

1) Dupe dezer pretensie werden zoowel Koning WILLEM II in 1842 te Alkmaar, als Koningin SOPHIA in 1849 op het Loo.

dr. WAP in het *Gedenkboek der Inhuldigenen*, blz. 364, den Koning geleid noemde door de leden van het „aloude Sint-SEBASTIAANS-schuttersgilde”, en dat de feestliederen in 1849 gewaagden van het 25-jarig „hernieuwd” bestaan der hand-boogschutterij.

Bij 's Konings intocht maakte zijne eerewacht met hare insigniën een goed figuur. Allen droegen schouderijerpen van oranje, wit en groen met zilveren franje en daaronder een hartsvanger; de commandant voerde den staf, de wachten der beide vaandels waren met hellebaarden, de overigen met pijl en boog gewapend. Toen het bestuur ter audientie verscheen, verlangde de Vorst, dat het geheele corps aan hem werd voorgesteld en aanvaardde hij welwillend het aangeboden beschermheerschap. Men zond vervolgens den Koning den prijspenning in goud met een fraai diploma en wederkeurig mocht de vereeniging een sierlijke zilveren bokaal ontvangen. Twee jaren later schonken de eereleden mr. D. J. VAN EWIJCK, staatsraad-gouverneur der provincie, en mr. C. SANDENBERGH MATTHIESSEN, lid van Gedep. Staten, een nieuw vaandel, en nog 5 jaren later de toen te Alkmaar wonende kunstenaar C. J. L. PORTMAN een schilderstuk voorstellende St. SEBASTIAAN.

Zeven dagen na 's Konings bezoek in 1842 hielden onze boogschutters te Bennebroek een wedstrijd met de te Noordwijk bestaande vereeniging St. JORIS. Zij namen vervolgens ook aan verschillende concoursen deel en waren den 15^{ea}. Juli 1849 de gastheeren, toen het tweede concours der noordhollandsche boogschutters te Alkmaar werd gehouden. Den 29^{ea}. Mei bevorens waren 8 hunner te Arnhem, van waar zij als de verstgekomenen een zilveren medaille te huis brachten, en den 27^{ea}. en 28^{ea}. Juni 12 van de 55 leden aanwezig bij den door Koning WILLEM III uitgeschreven grooten wedstrijd op het Loo, waar hun lid JACOB HELLING den tweeden vogel schoot en dus een verguld-zilveren kop met schotel en lepel verwierf. Twee jaren later waren de onzen daar niet zoo gelukkig.

De elfjarige Prins van Oranje, den 6^{en}. Augustus 1851 met zijn gouverneur jhr. DE CASEMBROOT Alkmaar bezoekende, nam aan de schietoefeningen deel en aanvaardde het eerelidmaatschap.

De vereeniging had haar hoogtepunt bereikt. De oudere leden stierven af of moesten het spannen van den boog opgeven, en hunne plaats werd niet steeds door nieuwe vervuld. Eene opleving was te danken aan 's Konings komst bij de viering van het derde eeuwgetijde van Alkmaar's ontzet in 1573, toen de boogschutterij weder als eerewacht fungeerde; alsook aan de viering van het 50-jarig bestaan op den 18^{en}. Augustus 1874. De volgende jaren der 19^e. eeuw waren jaren van achteruitgang. Toen de Koninginnen in 1894 de Cadettenschool en de stad een bezoek brachten, stond bij hare aankomst een overschot der boogschutterij, te gering in getal om als eerewacht op te treden, nevens de d.d. schutterij op het stationsplein geschaard.

In 1903 werd de wrak geworden vogelmast weggeruimd en de schietbaan onderging eerlang hetzelfde lot.

Voor zoover ons bekend is hebben de overgebleven leden de vereeniging niet ontbonden, maar hare inactiviteit kan wel met den dood gelijkgesteld worden.

Boogschutters-penningen enz., niet vermeld of afgebeeld in de werken van mr. J. DIRKS en TH. M. ROEST over nederlandsche penningen 1813-1863.

1. Jaarlijksch zilveren prijsteeken der boogschutterij van St. SEBASTIAANS-Doelen te Alkmaar voor het vogelschieten.

Links Sint SEBASTIAAN aan een boom gebonden, rechts twee met handbogen gewapende romeinsche krijgsknechten, die hunne pijlen op hem afschieten, daaronder het wapen van Alkmaar, rustende op vlaggen.

Ovaal, het beeldwerk à jour vóór de achterplaat, met oog en ring, hoog, 46 breed 39 strepen (1835 a 40) Plaat II No. 1.

2. Dito voor het schijfschieten.

Ovale plaat met oog en ring, waarop opgelegd een handboog, waardoor kruiselings twee pijlen zijn gestoken en waarop boven het burgje uit het wapen van Alkmaar staat; het geheel omgeven door een opgelegden lauwerkrans. Hieronder hangt aan 2×2 ringetjes een lint, met het gegraveerde opschrift:

SINT SE BESTIAAN

De plaat is breed 43, hoog 45 strepen. Plaat II No. 2.

3. Gegraveerde zilveren penning van den wedstrijd te Bennebroek, 10 Augustus 1842 door de boogschutters van Alkmaar en Noordwijk. (Naar eene teekening van dien tijd). Middellijn 51 strepen.

Vz. Onder een stralende zon, houdt een rechts uit den hemel komende hand aan linten de wapens van St. JORIS en St. SEBASTIAAN, het eerste gedekt met een krans, het tweede met een kroon; boven de wapens een vliegend lint, met het opschrift:

SANCTUS TACTIONIBUS 1)

Daaronder paal voor het vogelschieten en brandend altaar, waarop in een krans twee saamgevoegde handen en op den voet: BENNEBROEK; terzijden de wapens van Noordwijk en Alkmaar, daarvoor twee gekruiste pijlen, alles omgeven door vaandels, pieken, hellebaarden, trommels, pijl, voet- en handboog.

Kz. Opschrift: PRIJSSCHIETEN

ST. JORIS

TE NOORDWIJK BINNEN

EN

ST. SEBASTIAAN

TE ALKMAAR

AAN

IJ. VAN DER MARK

BENNEBROEK 10 Aug. 1842

(de eerste en laatste regels in boog).

1) Geheiligd door aanraking.

4. Gegraveerde zilveren penning voor de verstaafgekomen boogschutterij te Arnhem, 29 Mei 1849. Middellijn 61 strepen.

Vz. HADRIANUS, staande voor zijn legertent, voor hem de batavier SORANUS, die een door hem omhoog geschoten pijl met een tweeden zoodanig treft, dat hij hem in tweeën schiet. Dit feit had plaats na het gewapend overzwemmen van den Donau door de bataafsche ruitery in 't jaar 120 n. Chr. (Zie WAGENAAR dl. I, blz. 190).

Kz. Tusschen de aan strikken hangende wapens van Jeruzalem en Alkmaar :

Concours Arnhem

29 MEI 1849

VERTEGENWOORDIGD

EN ALZOO ONTVANGEN DOOR DE

Schutters

S C S HOLLAND

A J STIKKEL

J HELLING

TH DE LANGE

J HELLING VAN DEN BERGH

C DE VEER

C KOEMAN

J BAKKER SCHUT

AAN DE **Boogschutterij** VAN

St. Sebastiaans Doelen

TE ALKMAAR

GEDENKTEEKEN VOOR DE VERSTAFKOMENDE SCHUTTERIJ.

(de eerste en laatste regels in boog). Plaat II No. 3.

5. Verguld-zilveren eereteeken voor het boogschieten van wege den opperbeschermer Koning WILLEM III. Ingesneden 1852.

Dit eereteeken is beschreven door Z. in *Tijdschrift* 1904,

blz. 225, naar een exemplaar in het bezit van jhr. M. A. SNOECK. De beschrijver teekende daarbij aan : „Dit hoogst zeldzame stuk — tot heden waren slechts twee exemplaren bekend, waarvan een gesmolten is — werd aan oranje lint om den hals gedragen.” Het te Alkmaar bewaarde is dus het tweede nog bestaande bekende exemplaar.

6. Zilveren prijsteeken der vierde bijeenkomst van noordhollandsche handboogschutterijen, 28 Juli 1852.

Rijk met ornamenten getooide strik van drie lissen, overslag en twee slippen ; door den overslag zijn een pijl en een boog gestoken, beiden verguld. Op den overslag is gegraveerd :

4^e. Bijeenkomst

DER NOORDHOLLANDSCHE
HANDBOOGSCHUTTERIJEN

28 Julij 1852.

Hoog 65, breed 80 strepen.

Aan alle in 1849 op het Loo verschenen boogschutters werd van wege den Koning uitgereikt een aan een oranje-lint hangend ijzeren draagteeken, voorstellende een gekroonden, klimmenden, links gewenden leeuw, houdende met de klauwen staf en pijlbundel en staande op een handboog met opwaarts gerichtten pijl.

C. W. BRUINVIS.

1.

2.

4.

4.